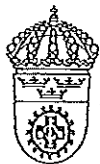

BILAGA 1

Tjänsteutlåtande

2013-05-17

Beslut 2011-05-23 från Arbetsmiljöverket

ARBETSMILJÖ
VERKET

4,

BESLUT

Datum
2011-05-23

AKTKOPIA

Vår beteckning
IMS 2011/12307

Sid
1 (4)

Distriktet i Stockholm
Eva Geijer, 08-475 01 50

Stockholms Kommun
Stadsledningskontoret
105 35 STOCKHOLM

Rek + mb

010 730 9000

Föreläggande efter framställning om ingripande enligt 6 kap.
6 a § arbetsmiljölagen

Ert org.nr	212000-0142
Arbetsställe	Enskedefältets skola
Besöksadress	Sockenvägen 370, 122 63 ENSKEDE

Beslut

Arbetsmiljöverket förelägger er vid vite av 5.000 000 kronor att senast den 2 januari 2012 ha vidtagit följande åtgärder vid ovanstående arbetsställe. Se 7 kap. 7 § arbetsmiljölagen.

1. Ni ska se till så att luftkvaliteten i klassrummen, som ligger i skolans så kallade B-del, är tillfredsställande. Detta innebär att uteluft ska tillföras klassrummen med sådan mängd och på sådant sätt att drag undviks i vistelsezonen. Söm drag räknas lufthastighet överstigande 0,2 m/s. Uteluftsmängden ska minst uppgå till 7 l/s och person som samtidigt förväntas vistas i lokalen. Till detta ska läggas en luftmängd på 0,35 l/s och m² golvvarea för övriga föroreningar och emissioner. Uteluften ska kunna förvärmas.

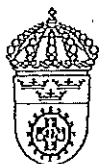
Se 16, 17, 19 och 20 §§ Arbetsmiljöverkets föreskrifter (AFS 2009:2) om arbetsplatsens utformning.

2. Ni ska också se till att skolan har tillräckligt antal elevtoaletter, det vill säga en toalett på varje påbörjat 15-tal elever.

Se 102 § AFS 2009: om arbetsplatsens utformning.

Viktigt

Om ni bryter mot föreläggandet kan detta medföra att förvaltningsrätten, efter ansökan av Arbetsmiljöverket, dömer er att betala vitet.

Arbetsgivaren ska, enligt 3 kap. 2 § första stycket arbetsmiljölagen, vidta alla åtgärder som behövs för att förebygga att arbetstagaren utsätts för ohälsa eller olycksfall. Trots att vi nu ger er viss tid att uppfylla våra krav har ni ändå kvar det fulla ansvaret för arbetstagarnas arbetsmiljö. Ert arbetsmiljöansvar gäller oavsett om Arbetsmiljöverket har fattat beslut mot er eller inte.

Skäl för beslutet

Huvudskyddsombudet Svante Johansson begärde i en skrivelse den 28 mars 2011 att Arbetsmiljöverket skulle meddela ett föreläggande eller förbud enligt 7 kap. 7 § arbetsmiljölagen mot er avseende otillräcklig ventilation i arbetsställets B-del samt slöjdsalar TM och TX och för få toaletter för elevantalet på hela skolan. Han begärde också att vi skulle meddela ett föreläggande eller förbud gällande fuktskador i gymnastiklärares arbetsrum och i de förråd för fritidsverksamheten som finns på skolgården. Johansson återkallade under inspektionen sin framställning i delarna den gällde fuktskadorna, varför Arbetsmiljöverket i ett separat beslut har avskrivit framställningen i de delarna.

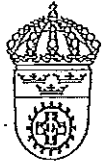
Som stöd återopades att skyddsombudet hade vänt sig till er enligt 6 kap. 6 a § arbetsmiljölagen med begäran om åtgärder för att undanröja dessa brister. Skyddsombudet angav att ni inte hade företagit några åtgärder.

Skyddsombudet framförde dessutom följande.

Under minst tio år har skolans lärare framfört klagomål på att ventilationen inte fungerat och att de få toaletterna, 16 stycken för drygt 500 elever, utgör en sanitär olägenhet eftersom belastningen är så stor på respektive toalett.

Huvudskyddsombudet har gjort uppmätningar av CO₂-halten i två representativa klassrum i B-delen och det konstaterades då att värden redan efter 15 minuter av lektionen hade nått 1000 ppm och efter en timme låg värdet på 1505 respektive 1842 ppm CO₂. Klassrummen har självdragsventilation, som inte kan klara av att förse klassrummen med tillräcklig ventilerings.

På grund av skyddsombudets framställning inspekterade Arbetsmiljöverket ert arbetsställe den 13 maj 2011. Vid inspektionen gjordes en rundvandring i de aktuella lokalerna och då kunde konstateras att ventilationen i B-delen inte ger en tillfredsställande luftkvalitet i respektive lokals vistelsezon. Vid inspektionen framkom också genom utbildningsförvaltningens representanter att i sak är man överens, men att man på grund av en byråkratisk planeringsprocess inte kan påbörja att åtgärda ventilationen före årsskiftet 2012/13 och vara klar 2015.

Arbetsmiljöverket gör följande bedömning.

Skolan är gammal och nedsliten. De insatser som gjorts sedan start för att ventilationen ska bli bättre i B-delens klassrum är ett antal hål som borrats upp i fönstren. Det finns bara ett utsug, som är litet ca 25 x 25 cm och placerat högt upp.

Att ständigt arbeta i lokaler som är otillräckligt ventilerade ger upphov till huvudvärk och trötthet och kan på sikt skapa ohälsa.

Att ha 16 toaletter för knappt 500 elever är oacceptabelt och leder till att många barn håller sig och väntar med sina toalettbesök tills de kommer hem. Ett oacceptabelt förhållande för dagens elever, där normen är 15 elever per toalett.

Bristerna är sådana att det finns skäl att bifalla skyddsombudets framställning och förelägga er att vidta åtgärder för förbättrad ventilation och utökat antal toaletter. Föreläggandet bör förenas med ett vite som kan bestämmas till skäligt belopp 5.000 000 kronor.

Begäran om svar

När ni har uppfyllt kraven ska ni meddela Arbetsmiljöverket. Se 7 kap. 3 § arbetsmiljölagen. Vår beteckning på ärendet bör anges på meddelandet.

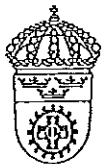
Hur man överklagar

Den som vill överklaga Arbetsmiljöverkets beslut ska skriva till Förvaltningsrätten i Stockholm. Skrivelsen ska dock skickas eller lämnas till Arbetsmiljöverket (adressuppgifter, se sidfot sidan 1).

Överklagandet ska ha kommit in till Arbetsmiljöverket inom tre veckor från den dag, då den som överklagar fick del av beslutet.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla

1. den klagandes namn, personnummer, yrke, postadress och telefonnummer. Hemligt telefonnummer behöver dock uppges endast om rätten begär det. Om klaganden är en juridisk person ska istället anges organisationens juridiska beteckning, organisationsnummer, postadress och namn och telefonnummer till en kontaktperson på företaget. Det ska framgå av överklagandet var den klagande kan nås för delgivning. Om någon person- eller adressuppgift ändras är det viktigt att anmälan snarast görs till förvaltningsrätten,
2. vilket beslut som överklagas med uppgift om Arbetsmiljöverkets ärendenummer samt dagen för beslutet,

ARBETSMILJÖ
VERKET

BESLUT

Datum
2011-05-23

Vår beteckning
IMS 2011/12307

Sid
4 (4)

3. vilken ändring i beslutet som begärs och
4. de bevis som klaganden vill åberopa och vad han/hon vill styrka med varje särskilt bevis.

Skrivelsen ska vara undertecknad av klaganden eller hans ombud. Om klaganden anlitar ett ombud ska denne sända in fullmakt i original samt uppge sitt namn, adress och telefonnummer.

De som har deltagit i beslutet

Ärendet har avgjorts av tillsynsdirektör Håkan Edén, i närvaro av jurist Lennart Adern, efter föredragning av arbetsmiljöinspektör Eva Geijer.

Håkan Edén

Eva Geijer

Kopia skickad till:

Huvudskyddsombudet Svante Johansson, Lärarförbundet, Warfvinges väg 32,
112 51 STOCKHOLM

Enskedefältets skola, Sockenvägen 370, 122 63 ENSKEDE

Skolfastigheter i Stockholm AB Sisab, Box 47311, 100 74 STOCKHOLM

HUR MAN ÖVERKLAGAR - PRÖVNINGSTILLSTÅND

Den som vill överklaga förvaltningsrättens beslut ska skriva till Kammarrätten i Stockholm. Skrivelsen ska dock skickas eller lämnas till förvaltningsrätten.

Överklagandet ska ha kommit in till förvaltningsrätten inom tre veckor från den dag då klaganden fick del av beslutet. Tiden för överklagandet för offentligpart räknas emellertid från den dag beslutet meddelades.

Om sista dagen för överklagandet infaller på lördag, söndag eller helgdag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton räcker det att skrivelsen kommer in nästa vardag.

För att ett överklagande ska kunna tas upp i kammarrätten fordras att prövningstillstånd meddelas. Kammarrätten lämnar prövningstillstånd om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas, anledning förekommer till ändring i det slut vartill förvaltningsrätten kommit eller det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Om prövningstillstånd inte meddelas står förvaltningsrättens beslut fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till kammarrätten varför man anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla

1. den klagandes namn, personnummer, yrke, postadress och telefonnummer. Dessutom ska adress och telefonnummer till arbetsplatsen och eventuell annan plats där klaganden kan nås för delgivning lämnas om dessa uppgifter inte tidigare uppgetts i målet. Om någon person- eller adressuppgift ändras är det viktigt att anmälan snarast görs till kammarrätten,
2. det beslut som överklagas med uppgift om förvaltningsrättens namn, målnummer samt dagen för beslutet,
3. de skäl som klaganden anger till stöd för begäran om prövningstillstånd,
4. den ändring av förvaltningsrättens beslut som klaganden vill få till stånd,
5. de bevis som klaganden vill åberopa och vad han/hon vill styrka med varje särskilt bevis.

Skrivelsen ska vara undertecknad av klaganden eller hans ombud. Adressen till förvaltningsrätten framgår av beslutet. Om klaganden anlitar ombud ska denne sända in fullmakt i original samt uppge sitt namn, adress och telefonnummer.

BILAGA 2

Tjänsteutlåtande

2013-05-17

Överklagande 2011-06-15 från utbildningsförvaltningen

UTBILDNINGSFÖRVALTNINGEN
GRUNDSKOLEAVDELNINGEN
SUSANNA KIHMBERG 08 – 508 335 77

SKRIVELSE
DNR 11-222/4823
2011-06-15
SID 1 (5)

Arbetsmiljöverket
Box 12295
102 27 Stockholm

ÖVERKLAGAN

av Arbetsmiljöverkets beslut 2011-05-23 i ärende IMS 2011/12307

Klagande Utbildningsnämnden i Stockholms Stad
Org nr 212000-0142
Box 22049
104 22 STOCKHOLM

Motpart Arbetsmiljöverket
Org nr 202100-2148
Box 12295
102 27 Stockholm

Överklagat beslut Arbetsmiljöverkets beslut 2011-05-23 i
ärende IMS 2011/12307

Saken Ingripande enligt 6 kap 6 a § arbetsmiljölagen

I egenskap av ombud för Utbildningsnämnden och med stöd av bifogade
behörighetshandlingar, bilaga 1, inkommer Utbildningsnämnden med rubricerade
överklagande.

YRKANDEN

1. Utbildningsnämnden överklagar ovan angivet beslut och yrkar att
Förvaltningsrätten undanröjer Arbetsmiljöverkets beslut 2011-05-23.
2. För det fall att Förvaltningsdomstolen anser att Arbetsmiljöverkets beslut
är riktigt yrkar Utbildningsnämnden att åtgärderna ska vara åtgärdade
senast 1 juli 2013.

GRUNDER

Utbildningsnämnden uppfyller Arbetsmiljöverkets föreskrifter (AFS 2009:2) om arbetsplatsens utformning i tillämpliga delar utan vidtagande av de åtgärder som Arbetsmiljöverket anger i sitt beslut.

För det fall Förvaltningsdomstolen anser att utbildningsnämnden inte uppfyller uppfyller Arbetsmiljöverkets föreskrifter (AFS 2009:2) om arbetsplatsens utformning i tillämpliga delar yrkar Utbildningsnämnden med hänvisning till en förestående store ombyggnad av Enskedefältets skola att de åtgärder som Arbetsmiljöverkets beslut 2011-05-23 omfattar ska vara genomförda senast den 1 juli 2013.

BAKGRUND OCH SAKOMSTÄNDIGHETER

Arbetsmiljöverket har genom beslut 2011-05-23 förelagt Stockholms Kommun genom Utbildningsnämnden att vid vite av 5.000 000 kronor senast den 2 januari 2012 ha vidtagit följande åtgärder vid Enskedefältets skola i Enskede.

1. Luftkvaliteten i klassrummen, som ligger i skolans B-hus ska vara tillfredställande. Detta innebär att uteluft ska tillföras klassrummen med sådan mängd och på sådant sätt att drag undviks i vistelsezonen. Som drag räknas lufthastighet överstigande 0,2 m/s. Uteluftsmängden ska minst uppgå till 7 l/s och person som samtidigt förväntas vistas i lokalen. Till detta ska läggas en luftmängd på 0,35 l/s och m² golvarea för övriga föroreningar och emissioner. Uteluften ska kunna förvärmas.
2. Skolan ska ha tillräckligt antal elevtoaletter, det vill säga en toalett på varje påbörjat 15-tal elever.

Luftkvalitet

De mätningar som utförts avseende skolans luftkvalité gjordes utan att verksamheten anpassats efter rådande förutsättningar för skolbyggnadens befintliga ventilation. Skolan kommer under höstterminen 2011 att pröva en förändring av lokalernas nyttjande utifrån de förhållanden som rådande ventilationssystem medger. Istället för rådande 60-minuterslektioner kommer skolan att genomföra en ändrad schemaläggning, innebärande kortare lektionstider, fler raster samt regelbunden vädring av klassrummen. Utbildningsförvaltningen ser att bristerna i skolans luftkvalitet är en kommunikations och schemalägningsfråga såväl som en teknisk fråga.

Utbildningsförvaltningen kommer tillsammans med fastighetens ägare, Skolfastigheter i Stockholm AB, att utvärdera ovanstående åtgärder senast under oktober månad 2011. För det fall att luftkvaliteten då bedöms vara otillräcklig kommer felet att avhjälpas genom att sätta in rumsaggregat i berörda lektionssalar. Det är önskvärt att denna åtgärd kan undvikas såvitt det är möjligt eftersom rumsaggregat tar utrymme och kan störa verksamheten genom eventuellt buller.

Utbildningsförvaltningen planerar vidare att höja den tekniska standarden totalt sett i Enskedefältets skola. En större ombyggnad omfattande bland annat installation av ett modernt ventilationssystem med mekanisk till- och frånluft i hus A – D, tillgänglighetsanpassning, byte av stammar med utökning av antalet toaletter och andra underhållsarbeten är planerad att genomföras med start tidigast den 1 juli 2012. Hus B, som Arbetsmiljöverkets föreläggande avser, beräknas vara färdigställt efter ett års byggtid. Under ombyggnadstiden kommer elever och personal att evakueras till tillfälliga paviljongbyggnader och om möjligt till annan skola. En evakuering innebär alltid en olägenhet för verksamheten och tidsutdräkten bör därför minimeras i möjligaste mån.

Utbildningsförvaltningen tar för närvarande fram beslutsunderlag dels för utbildningsnämnden, dels kommunens ekonomiutskott som enligt gällande delegationsordning ska behandla frågan om investeringsmedel till ombyggnadsprojektet. För att påskynda den byråkratiska processen kommer utbildningsförvaltningen inte att invänta nämndens inriktningsbeslut i ärendet utan istället begära ett genomförandebeslut. Detta som kan ske med hänvisning till Arbetsmiljöverkets krav kommer att korta ned beslutsprocessen med ca ett halvårs tid.

Elevtoaletter

Arbetsmiljöverket har i skäl för beslutet angett att sexton toaletter betjänar drygt femhundra elever på skolan, med referens till uppgifter från "skolans lärare". Dessa uppgift är felaktiga. Enskedefältets skola har 471 elever och 67 personal, exklusive personal tillhörande skolköksverksamheten. Till skolan hör även en annexbyggnad som inrymmer 52 elever samt 7 personal. I annexbyggnaden finns fem toaletter. Totalt finns enligt gällande ritningar 35 toaletter i den övriga skolbyggnaden. Dessa betjänar såväl personal som elever fördelat på följande utrymmen.

Hus A	5 wc
Hus B	12 wc
Hus C	9 wc (varv en rwc i skolans aula)
Hus D	5 wc (samt en vilken används exklusivt av personal tillhörande skolköksverksamheten)
Hus F	4 wc

Utöver dessa anläggningar finns enligt ritningar ytterligare ett antal toaletter i skolbyggnaden som emellertid är otillgängliga för elever.

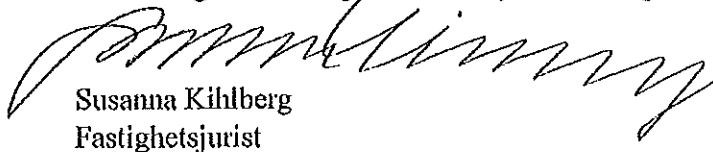
Utbildningsförvaltningen kommer att ställa upp mobila toalettvagnar på skolans skolgård för att utöka kapaciteten med ytterligare ett tiotal toaletter innan vårterminens start 2012. Uppställningen av dessa toalettvagnar är ett led i ett omfattande ombyggnadsprojekt som kommer att kräva en evakuering av skolan i etapper.

BEVISNING

Utbildningsförvaltningen förbehåller sig rätten att återropa och inkomma med bevisning samt kopplettera återropade grunder och sakomständigheter sedan motpartens inställning blivit känd.

Stockholm den 15 juni 2011

Stockholms Stad
Utbildningsnämnden gm utbildningsförvaltningen

A handwritten signature in black ink, appearing to read "Susanna Kihlberg".

Susanna Kihlberg
Fastighetsjurist

Kopia:

Enskedefältets Skola, Rektor

Huvudskyddsombud Svante Johansson, Lärarförbundet

SISAB, Chef för förvaltningsteam Söder 2, Kjell Löfgren

BILAGA 3

Tjänsteutlåtande

2013-05-17

Dom 2011-11-25 från Förvaltningsrätten i Stockholm

FÖRVALTNINGSRÄTTEN
I STOCKHOLM
Allmänna avdelningen

DOM
2011-11-25
Meddelad i Stockholm

Mål nr
13163-11
Enhet 17

Sida 1 (7)

KLAGANDE
Stockholms kommun
Utbildningsnämnden
Box 22049
104 22 Stockholm

Ombud: Olof Welander
Stadsledningskontoret
Juridiska avdelningen
105 35 Stockholm

MOTPART
Arbetsmiljöverket
Box 12295
102 27 Stockholm

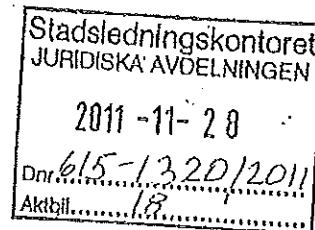
ÖVERKLAGAT BESLUT
Arbetsmiljöverkets beslut 2011-05-23 (diariernr IMS2011/12307),
se bilaga 1

SAKEN
Föreläggande enligt 7 kap. 7 § arbetsmiljölagen (1977:1160) – AML

DOMSLUT

Förvaltningsrätten bifaller kommunens yrkande att sista dag för att uppfylla kraven i föreläggandet ska vara den 1 juli 2013.

Förvaltningsrätten avslår överklagandet i övrigt.

Dok.Id 176421

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
115 76 Stockholm	Tegelhuddsvägen 1	08-561 680 00	08-561 680 01	måndag – fredag
		E-post:		09:00-15:00
		forvaltningsrattenistockholm@dom.se		

BAKGRUND, YRKANDEN M.M.

Arbetsmiljöverket har i beslut den 23 maj 2011 förelagt Stockholms kommun att vid vite av 5 000 000 kr senast den 2 januari 2012 vidta följande åtgärder vid dess arbetsställe Enskedefältets skola.

1. Kommunen ska se till att luftkvaliteten i klassrummen, som ligger i skolans så kallade B-del, är tillfredsställande. Detta innebär att uteluft ska tillföras klassrummen med en sådan mängd och på sådant sätt att drag undviks i vistelsezonen. Som drag räknas lufthastighet överstigande 0,2 m/s. Uteluftsmängden ska minst uppgå till 7 l/s och person som samtidigt förväntas vistas i lokalen. Till detta ska läggas en luftmängd på 0,35 l/s och kvadratmeter golvarea för övriga föroreningar och emissioner. Uteluften ska kunna förvärmas.
2. Kommunen ska även se till att skolan har tillräckligt antal elevtoaletter, det vill säga en toalett på varje påbörjat 15-tal elever.

Skälen för beslutet framgår av bilaga 1.

Kommunen överklagar beslutet och yrkar att det ska undanröjas. I andra hand yrkar kommunen att beslutet ska ändras så till vida att åtgärderna ska vara vidtagna senast den 1 juli 2013 samt att vitesbeloppet ska sättas ned till 3 000 000 kr. För det fall att förvaltningsrätten upphäver föreläggandet endast till den del det gäller kravet på minsta antal toaletter yrkar kommunen att vitesbeloppet ska sättas ned till 1 500 000 kr. Till stöd för sin talan anför kommunen bland annat följande. Kommunen medger att ventilationen är bristfällig och har för avsikt att bygga om skolan och installera ett modernt ventilationssystem med mekanisk till- och frånluft. Detta är ett stort projekt som inte går att genomföra inom den angivna tiden. Kommunen har uppmärksammat, utrett och planerat för dessa åtgärder redan innan verkets beslut. Med hänsyn härtill är föreläggandet obehövligt. Om förvaltningsrätten anser att det funnits skäl för föreläggandet ska den angivna

tiden för genomförande flyttas till den 1 juli 2013, då kommunen saknar faktiska och rättsliga möjligheter att vidta åtgärderna dessförinnan.

Arbetsmiljöverket har angett att 16 toaletter betjänar drygt 500 elever. Uppgiften är felaktig. Totalt uppgår skolans toaletter till 36 stycken, vilket styrks av ingivna ritningar. Skolan har totalt cirka 530 elever och personal och uppfyller angiven norm om en toalett per 15 personer. Kommunen uppfyllde detta krav redan vid tiden för föreläggandet. Om utredningen visar att det finns ett tillräckligt antal toaletter kan inte befaras att en överträdelse kan komma att ske, eftersom toaletterna inte kan minska i antal. Föreläggandet är i denna del baserat på felaktiga uppgifter.

Vad gäller vitets storlek ligger det i jämförelse med praxis osedvanligt högt. 3 000 000 kr skulle mer än väl tjäna som ett kraftfullt påtryckningsmedel. Härvid bör även beaktas att åtgärder redan planerats, det vill säga att rättelse vidtagits frivilligt.

Arbetsmiljöverket medger delvis bifall till överklagandet på så sätt att beslutet ska ändras så att sista dag för att uppfylla kraven i föreläggandet bestäms till den 1 juli 2013. I övrigt bestrider verket bifall till överklagandet och anför till stöd för sin inställning huvudsakligen följande. Ett föreläggande enligt 7 kap. 7 § AML förutsätter inte att en överträdelse av en arbetsmiljöbestämmelse har konstaterats. Av prop. 1976/77:149 s.422 följer att Arbetsmiljöverket i varje läge kan meddela de förelägganden och förbud som behövs för att säkra efterlevnaden av arbetsmiljölagstiftningen. Mot bakgrund av den utredning som ligger till grund för beslutet anser verket att det finns starka skäl att tvivla på att kommunen uppfyller kraven i föreläggandet. Vitesbeloppets storlek är vidare rimlig med hänsyn till den uppskattade kostnaden för att efterleva kraven.

DOMSKÄL

Aktuella bestämmelser

Av 1 kap. 3 § AML framgår att med arbetstagare ska vid tillämpning av 2-4 samt 7-9 kap. likställas den som genomgår utbildning, med undantag för barn i förskola och elever i fritidshemmet.

I 7 kap. 7 § första och andra stycket samma lag anges följande. Arbetsmiljöverket får gentemot den som har skyddsansvar enligt 3 kap. 2-12 §§, 5 kap. 3 § första stycket eller 6 § i detta kapitel besluta de förelägganden eller förbud som behövs

1. för att denna lag eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen ska följas, och
2. för att de bestämmelser i förordning (EG) nr 1907/2006 som omfattas av Arbetsmiljöverkets tillsynsansvar ska följas.

I beslut om föreläggande eller förbud får Arbetsmiljöverket sätta ut vite.

I 16, 17, 19 och 20 §§ Arbetsmiljöverkets föreskrifter (AFS 2009:2) om arbetsplatsens utformning finns bestämmelser om krav vad gäller luftkvalitet, uteluft och tilluft.

Av 102 § samma föreskrifter framgår att det på arbetsställen ska finnas tillräckligt antal toaletter för de arbetstagare som arbetar samtidigt.

I Arbetsmiljöverkets allmänna råd om tillämpningen av föreskrifterna anges att lämpligt antal toaletter normalt är en toalett för varje påbörjat 15-tal arbetstagare.

Av 3 § lagen (1985:206) om vite framgår att när vite föreläggs ska det fastställas till ett belopp som med hänsyn till vad som är känt om adressatens ekonomiska förhållanden och till omständigheterna i övrigt kan antas förmå denne att följa det föreläggande som är förenat med vitet.

Förvaltningsrättens bedömning

Krav angående luftkvaliteten

I målet är ostridigt att det föreligger brister i arbetsmiljön beträffande luftkvaliteten i en av skolans byggnader. Kommunen anser dock att Arbetsmiljöverkets föreläggande är obehövligt, eftersom åtgärder för att avhjälpa bristerna har utretts och planerats redan innan verkets beslut togs.

Av utredningen framgår att huvudskyddsombudet tidigare till kommunen har inkommit med en begäran om att åtgärder ska vidtas för att undanröja bristerna vad gäller luftkvaliteten i den aktuella byggnaden. Då kommunen inte vidtog några åtgärder gjorde huvudskyddsombudet en framställan till Arbetsmiljöverket i frågan. Förvaltningsrätten finner mot denna bakgrund att verkets föreläggande mot kommunen att vidta åtgärder för att avhjälpa bristerna har varit riktigt. Att kommunen nu har för avsikt att vidta omfattande åtgärder för att komma till rätta med den bristfälliga luftkvaliteten föranleder ingen annan bedömning. Överklagandet ska således avslås i denna del.

Krav angående antalet toaletter

Arbetsmiljöverket har i anledning av uppgift från huvudskyddsombudet om att skolan har 16 toaletter för knappt 500 elever utfärdat föreläggande om att kommunen måste se till att skolan har en toalett på varje påbörjat 15-tal elever. Kommunen har till förvaltningsrätten angett att skolan har 36 toaletter tillgängliga för cirka 530 elever och personal och till stöd för detta inkommit med ritningar över aktuella byggnader.

Kommunen har angett att det angivna antalet avser både toaletter tillgängliga för elever och för personal. Det framgår dock inte om alla toaletter är tillgängliga för eleverna.

Bestämmelsen i 7 kap. 7 § AML medför ett betydande handlingsutrymme för Arbetsmiljöverket att meddela de förelägganden eller förbud som behövs för att säkerställa att arbetsmiljölagstiftningen följs. Med hänsyn härtill och mot bakgrund av den uppgift Arbetsmiljöverket fått från huvudskyddsombudet om antalet toaletter som är tillgängliga för eleverna och att det utgör en sanitär olägenhet finner förvaltningsrätten att verket har haft fog för sitt beslut att förelägga kommunen att vid vite tillse att skolan har en toalett på varje påbörjat 15-tal elever. Överklagandet ska därför även i denna del avslås.

Tidpunkten för uppfyllande av kraven

Kommunen yrkar att tidpunkten för uppfyllelse av föreläggandets krav ska skjutas fram till den 1 juli 2013. Arbetsmiljöverket medger bifall till yrkandet. Med hänsyn härtill samt då förvaltningsrätten inte funnit skäl som talar däremot ska yrkandet bifallas och verkets beslut ändras på så sätt att sista dag för att uppfylla kraven i föreläggandet ska vara den 1 juli 2013.

Vitesbeloppets storlek

När ett vite föreläggs ska det fastställas till ett belopp som med hänsyn till vad som är känt om adressatens ekonomiska förhållanden och omständigheterna i övrigt kan antas förmå denne att efterkomma föreläggandet. I förarbetena till lagen om viten (prop. 1984/85:96 s. 49) uttalas att särskilt när fråga är om ett föreläggande som riktar sig till någon i dess egenskap av ägare till fastighet eller annan egendom faller det sig naturligt att vitet bestäms så att beloppet inte understiger kostnaden för den förelagda åtgärden eller den vinst eller besparing som en adressat normalt kan antas göra genom att inte efterkomma föreläggandet. Adressaten bör finna det mer ekonomiskt fördelaktigt att följa föreläggandet än att betala vitet, om vitesföreläggandet ska ha önskvärd effekt.

Förvaltningsrätten finner, med särskilt beaktande av att de brister som enligt föreläggandet ska avhjälpas kan antas kräva omfattande och kostsamma åtgärder, att vitesbeloppet om 5 000 000 kr måste anses skäligt. Yrkandet att beloppet ska sättas ned ska därför avslås.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 2 (Dv3109/1a)

Kaisa Söderberg
Rådman

I avgörandet har också deltagit nämndemännen Anna-Lena Corell, Marina Hardenbildt och Christer Lundgren. Föredragande har varit Sara Thelin.

BILAGA 4

Tjänsteutlåtande

2013-05-17

Beskrivning av om- och tillbyggnadsförslaget

Beskrivning av lokalutnyttjande – Enskedefältets skola

Till-och ombyggnadsprojektets syfte är att samla skolans verksamhet i huvudbyggnaderna från 1930- och 40-talen. Idag finns viss verksamhet i paviljonger på skolgården, medan annan verksamhet finns i det närliggande kv Brytbönan. Delar av huvudbyggnaderna hyrs samtidigt ut till Psoriasisförbundet, som ska fortsätta hyra lokaler i skolan efter ombyggnaden. Skolans huvudbyggnader har vissa inbyggda problem som måste lösas i projektet; matsalen är för liten, de långa korridorerna försämrar lokalutnyttjandet, det finns för få wc och ventilationen är dålig. Tillgängligheten i lokalerna behöver också förbättras, bland annat med en ny hiss.

Skolans befintliga lokaler är för små för att rymma alla elever och de nya ventilationsaggregat och kanaldragningar som krävs för att skapa en bra inomhusmiljö. En tillbyggnad med plats för två arbetslag för årskurs F-3 placeras därför i anslutning till hus A med invändig kommunikation för skolans personal. Taket på hus B lyfts upp så att en ny våning skapas där ett arbetslag för årskurs 4-6 får sina lokaler tillsammans med de nya ytorna för ventilation.

Ett av skolans huvudproblem är att matsalen är för liten, elevernas måltidssituation blir därför stressande. Matsalen måste följaktligen utvidgas och det bästa alternativet är att ta en av idrottssalarna i anspråk. En rockad genomförs där skolans aula blir idrottssal och den nya, större matsalen användas som aula eventuellt tillsammans med en scen. Samtidigt utökas en av idrottssalarna då den idag är för liten för mellanstadieelevernas behov och nya, funktionella omklädningsrum ersätter de gamla, trånga.

Enskedefältets skola har idag en angöringssituation där leveranser med lastbil till skolköket korsar elevernas skolväg. Det är inte möjligt att flytta skolköket eller leveranserna, men skolan kan få en ny huvudentré för att minska korsande flöden mellan barn och lastbilar. Vid den nya huvudentrén placeras skolans administration, vilket skapar ett välkomnande intryck samtidigt som man har uppsikt över vilka som kommer till skolan. Den nya huvudentrén möjliggör även en tillgänglig huvudentré för rullstolsburna. Skolans befintliga huvudtrapphus blir ännu mer centralt och utgör ett hjärta i verksamheten. Skolans slöjdsalar och bildsal samlas för att möjliggöra pedagogiska samarbeten och i trapphuset skapas utställningsytor för elevernas arbeten i dessa ämnen.

Enskedefältets skola är byggd 1933 och utformningen med de långa korridorerna är inte anpassade till modern undervisning i arbetslag. Målet med den nya organisationen av skolans lokaler är att samla alla arbetslag och skapa en sammanhållen skola där eleverna inte behöver använda korridorerna i onödan. De yngre eleverna samlas därför i skolans södra byggnader, där huvuddelen av deras skol- och fritidsdag är förlagd. De äldre samlas i skolans norra byggnader, nära slöjd, musik, idrott och fritidsklubb, som de spenderar mer tid i än de yngre eleverna. De befintliga korridorerna är svåra att ha uppsikt över för skolans vuxna, vilket kan göra att de känns osäkra för eleverna, men med den här lösningen minimeras "springet". Varje arbetslag ska ha en egen hemvist, dessa hemvister är elevernas trygga punkt. I hemvisten finns egna wc, kapprum, grupprum och klassrum, där har deras lärare sina arbetsrum och där spenderar eleverna stor del av sin skoldag. Det är viktigt att de nya hemvisterna inte är genomgångslokaler för andra elever på skolan då detta försämrar lokalutnyttjandet, stör den pedagogiska verksamheten och minskar tryggheten. I detta förslag har förutsättningar skapats för att styra om skolans kommunikation från invändig, i korridorer, till utvändig kommunikation samtidigt som behovet att röra sig i korridorerna minskar.

Psoriasisförbundets lokaler samlas i hus B och nya entréer skapas på skolans baksida för att separera besökare till Psoriasisförbundet från skolan.

/Anna Areskough, arkitekt

2013-05-14